

FRA ANSTALT TIL SAMFUND – NYE VEJE FOR DOMFÆLDTE UNGE I GRØNLAND

Peter Berliner¹

1. Indledning

I denne artikel beskrives, hvordan der i øjeblikket sker en markant udvikling i behandlingen af dømte i Kalaallit Nunaat/Grønland (KN). Der bygges dels en anstalt for dømte unge kriminelle, dels en større lukket anstalt for voksne dømte. Der har op til nu været fokus på resocialisering af de dømte, og dette princip vil fortsættes i de nye institutioner – med vægt på afskaffelse af ventelister vedrørende afsoning og dermed hurtig effektivering af en dom (ventelisterne blev allerede reduceret meget væsentligt i 2013). Det er en udfordring i KN, at der er meget voldskriminalitet samt mange sædelighedsforbrydelser i forhold til tallene i de skandinaviske lande. Kriminaliteten samlet set er lavere end i Danmark – men volds- og sædelighedsforbrydelser langt hyppigere set i forhold til befolkningens størrelse. Dette gælder både anmeldelser og domsafsigelser. En meget høj grad af anmeldelser fører til domsafsigelse. Ifølge politiets årsberetninger er der gennem de senere år sket et fald i voldskriminaliteten – om end anmeldelsesgraden er meget høj og stigende. Man accepterer i stadig mindre grad at blive udsat for vold (Sternhagen Nielsen & Bjerregaard, 2011).

Der er stor opmærksomhed i KN, både fra politisk side, i institutionernes praksis, i civilsamfundsorganisationer og i befolkningen, på at bremse op for volden i samfundet. Samtidig er der en række internationalt dokumenterede risikofaktorer for en høj kriminalitetsrate: høj grad af økonomisk ulighed, lavt formelt uddannelsesnivea i befolkningen (EVA, 2015), strukturel arbejdsløshed (dog som oftest korttids-arbejdsløshed), høj grad af intern og eksternt migration (Andersen et al., 2010), høj grad af rusdrikkeri (om end det samlede alkoholforbrug er en smule lavere end i Danmark) (Sternhagen Nilsen & Bjerregaard, 2011), mange indbyggere pr. bolig (i nogle af byerne) (Andersen et al., 2010) samt at en stor del af kriminaliteten begås af unge (hvilket øger risikoen for recidiv) (Grønlands Statistik, 2009; Politiet i Grønland, 2013).

1 Professor i Social Læring og Udvikling, Institut for Uddannelse og Pædagogik, Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse, DPU, Aarhus Universitet Adjungeret professor, Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet.

Kriminalforsorgen har rehabilitering af de dømte som en høj prioritet – og forudser med de nye institutioner øgede muligheder for dette. I Kriminalforsorgen er der stor opmærksomhed på mulighederne for samfundstjeneste som led i en anstaltsanbringelse. Endvidere undersøges mulighederne for anvendelse af elektronisk fodlænke. Kriminalforsorgen ønsker at sænke recidivtallet gennem øget brug af samfundstjeneste og arbejde uden for anstalterne. Recidivtallet i KN er større end i de skandinaviske lande, men lavere end i en række andre lande (se nedenfor). Der er opmærksomhed på, at øgning af muligheder for uddannelse og arbejde under afsoning samt hjælp til at komme i gang med et civilt liv efter afsoning er vigtige faktorer i dette. Endvidere indføres der programmer, der retter sig mod at øge indsattes muligheder for affektkontrol og nedbringelse af alkohol- og hashmisbrug. Denne artikel vil beskrive og diskutere muligheder for den fortsatte indsats for at reducere recidiv i KN – især med henblik på unge dømtes situation.

2. Politisk baggrund

Der er for ganske nylig – i 2014 – blevet oprettet en sikret institution i Sisimiut med det formål at skabe et miljø, hvor unge dømte (mellem 15 og 18 år) skal kunne afsone på en måde, der sikrer dem mod de negative følger af anbringelse i anstalter for voksne domfældte og giver en god og effektiv rehabilitering og resocialisering af dem. Ideen er, at der på den måde kan skabes bedre trivsel for de unge og spares udgifter på sigt – samtidig med at den almindelige retsopfattelse i samfundet ikke krænkes, idet de unge anbringes.

Naalakkersuisut (den grønlandske regering) skrev i forbindelse med den officielle åbning af institutionen den 25. april, 2014:

Der har længe været et stort behov for socialpædagogiske anbringelsespladser til unge kriminelle. Nu kan Naalakkersuisut indvie den længe ønskede institution, hvor man kan anbringe tilbageholdte og dømte unge kriminelle mellem 15-18 år. De unge har ret til at blive skærmet fra negativ påvirkning fra voksne kriminelle og skal derfor ikke placeres på landets anstalter. [...] Naalakkersuisut lægger vægt på at børn og unge, der begår kriminalitet, fortsat er omfattet af sociallovgivningen og af FN's Børnekonventionen. Det er vigtigt at anbringelser af de unge har det fornødne og nødvendige rammer, hvor man sikrer at de unge får en særlig form for socialpædagogisk hjælp, og hvor de tilbydes hjælp til fysisk og psykisk stabilisering, og at de motiveres til positiv forandring og udvikling, så de får en meningsfuld dagligdag gennem aktiviteter og relationer, så de efter endt afsoning er i stand til at begå sig i samfundet selvstændigt. (<http://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2014/04/Officiel-aabning>)

Den 29. juni året før, i 2013, skrev avisen Sermitsiaq på nettet om planerne for institutionen:

Ifølge Kriminalforsorgen har der de seneste fem år været tilbageholdt 17 børn og unge, typisk i alderen 15-17 år, i kortere og længere perioder. Det har vist sig uhensigtsmæssigt at anbringe disse unge på landets eksisterende døgntilbud for børn og unge, da de ofte enten er til fare for sig selv eller deres omgivelser og således ikke kan rummes af dette system, skriver konstitueret departementschef Lene Rohmann Hansen i pressemeddelelsen. Med et pædagogisk tilbud bliver det gjort muligt at tilbyde den omtalte gruppe unge en sikker anbringelse, hvor der udover opholdet også bliver mulighed for tilbud om aktiviteter indenfor resocialisering med det mål at reducere risikoen for, at de falder tilbage til kriminalitet. Derudover vil der være tilbud om, at disse unge kan tage uddannelse eller aktivering af forskellige slags, siger Lene Rohmann Hansen. (<http://sermitsiaq.ag/ny-sikret-institution-unge>)

Der har op til åbningen og starten på institutionen været gennemført et udviklingsforløb med personalet med henblik på at opbygge en metode, der anvender kulturen som omdrejningspunkt i behandlingen.² Det særlige i metoden – som den blev fremlagt og udviklet i fællesskab med personalet – vil være at søge at inddrage hele byen som behandlingspartner i den sikrede institutions arbejde. Dette er en internationalt anerkendt og effektiv metode i resocialiseringen af kriminelle unge og bygger på ideen om at give de unge adgang til nære, tætte og ansvarsfulde relationer med det øvrige samfunds medlemmer. Det er planen, at det lokale samfund kan gå ind med social ansvarlighed – evt. i form af CRS-projekter (Corporate Social Responsibility) og invitere de unge ind med principper for og konkrete praksisser med en sådan fælles ansvarlighed. Man vil søge at inddrage lokale kræfter i nærmiljøet, så disse bidrager med meningsfulde aktiviteter for de unge. Dette kan ske som mentorordninger, praktikpladser og gennem dialog med ældre mennesker, der kan fortælle beretninger om at leve et godt liv som både knytter dem til Inuitkulturen i dens aktuelle udvikling og til den globale verden. Civijsamfundet ses på den måde som en ressource, der er vævet sammen med institutionens praksis og bidrager til dens resultater. Dette ses som en måde at skabe praktiske – og legende og kreative – resiliente sociale rum på, og de unge dømte inviteres til at deltage i disse. Det vil give muligheder for andre unge for også at deltage i aktiviteterne og kan på

2 Beskrivelsen her bygger på samtaler med ansvarlig for udviklingsforløbet, Stephen Hakesberg, initiativtager til og tidligere leder af MATU-projektet (i Nuuk) for unge med voldsom adfærd.

den måde antageligt styrke den samlede oplevelse af fællesskab, i dag ofte kaldet social kapital, for flere unge end blot de dømte.

3. Principper for anbringelse af kriminelle i KN

Antallet af indsatte i institutioner til rehabilitering af kriminelle er steget gennem de sidste 50 år i KN – med en særlig kraftig stigning fra 2000 til nu. Dette er dog ikke særligt for KN – idet det ligner udviklingen i en række lande, ikke mindst UK og USA. I nogle lande falder antallet dog i samme periode – fx i Finland.

I kriminalforsorgens statistik for 2012 står der om KN, at det grønlandske retsvæsen på en række områder adskiller sig fra det danske. Det nævnes, at straf og strafferammer ikke omtales i den grønlandske kriminallov (Kriminalforsorgen, 2013). Der er en særlig historie bag dette, der handler om, at den første egentlige kriminallov for KN blev udformet på baggrund af “Den juridiske Ekspedition”, der i årene efter 2. verdenskrig foretog en større undersøgelse af retspraksis i KN og derefter udformede en lov, der byggede på denne praksis (Andersen, 2010). Chemnitz, Goldschmidt og to øvrige deltagere udformede på den baggrund principper for en retsopfattelse, der lægger meget vægt på resocialisering af gerningspersonen gennem aktiv samfundstjeneste (Goldschmidt, 1956; 1965). Den grønlandske kriminallov rummer

en række foranstaltninger, hvor retten kan vælge den foranstaltning, der er bedst egnet til at få den kriminelle til at afholde sig fra at begå ny kriminalitet” (Kriminalforsorgen, 2013, p. 56). Det beskrives videre samme sted, at “de foranstaltninger, retten kan anvende, er bøde, betinget dom uden straffastsættelse, dom til samfundstjeneste (fra den 1. januar 2010), dom til forsorg og i forbindelse hermed pålæg om blandt andet behandling, anbringelse i pension eller i egnet hjem, anbringelse i anstalt i Grønland, anbringelse i psykiatrisk ledet anstalt i Danmark samt særlige foranstaltninger for unge kriminelle og psykisk syge kriminelle (Kriminalforsorgen, 2013, p. 56).

Der er en fortløbende diskussion af, om den grønlandske retspraksis faktisk afspejler træk i den grønlandske kultur – eller om den snarere udsprang af en noget idylliserende forståelse af kulturen samt af tendenser i datidens europæiske debat om straf og rehabilitering (Breinholt Larsen, 1999a; Andersen, 2010). Arbejdet med kriminalloven må ses som en del af den ændrende relation mellem den danske stat og KN i årene efter 2. verdenskrig, men ifølge deltagerne i Den juridiske Ekspedition fulgte den et princip om at bygge loven på forståelsen af Inuitkulturen. Men muligvis var hele grundlaget usikkert:

Loven blev til efter en omfattende undersøgelse af afgørelsespraksis i de grønlandske retter. De lokale retters måde at anvende sanktioner på blev tolket som et udtryk for, at man i de grønlandske småsamfund var mere optaget af at resocialisere forbrydere end af at straffe dem. Den grønlandske kriminallov blev udformet med henblik på at kodificere denne retsopfattelse. Resocialisering fik imidlertid ikke den fremtrædende plads i kredsretternes afgørelser, som det havde været meningen. Ifølge lovens ophavsmand skyldtes det, at den hurtige modernisering af det grønlandske samfund ændrede vilkårene for lovens virke. En anden forklaring kunne imidlertid være, at den grønlandske kriminallov byggede på en mere eller mindre fejlagtig tolkning af den grønlandske befolknings retsopfattelse. (Breinholt Larsen, 1999a, p. 95)

Det kunne endvidere skyldes, at ekspeditionens deltagere overså, at også latterliggørelse, udskammen og forvisning indgik i den oprindelige kultur. I Inuitkulturen var udelukkelse, nedgørelse og hån nemlig også en del af måderne at opretholde sociale normer på (Pauktuutit, 2006).³ Hele denne side blev delvist overset – og delvist afvist – af deltagerne i ekspeditionen på trods af deres omfattende undersøgelser af gældende praksis. Problemet med at overse denne side af praksis genfindes også i dag. Loukacheva (2012) diskuterer inuit-retspraksis i et historisk perspektiv. Hun bygger på tidligere undersøgelser i sin argumentation for, at retsopfattelsen tog afsæt i fællesskabet og blev opretholdt som internaliserede sociale normer:

The maligait [laws] of the Inuit are not on paper. They are inside people's head and will not disappear or to be torn to pieces [...] It is part of a person. It is what makes a person strong (Oosten, Laugrand & Rasing, 1999, p. 4; Loukacheva, 2012).

Loukacheva giver en række eksempler på social retspraksis i inuitsamfundet og konkluderer, at disse praksisser handler om kollektiv domsafsigelse. Det er gennem det sociale liv, at der opretholdes og/eller genoprettes en social orden. Hun sammenfatter dette som:

Inuit law-ways were oriented towards the restoration of peace and communal reconciliation rather than the exercise of justice through punishment. Thus, traditional Inuit sanctions sought to aid the offender instead of imposing a punishment; the determination of guilt and sentence were

3 Der er i dag øget opmærksomhed på, at udelukkelse og nedgøring fortsat anvendes som social sanktion i dagligdagen, og at det muligvis kan ses som sammenhængende med lavt selvværd blandt mange, ikke mindst blandt børn og unge. Der er en aktuel interesse for dette – både gennem anti-mobning-programmer og gennem lokalt baserede civilsamfunds-tiltag.

measured on the grounds of the offender's situation and not on the basis of the offence itself; the system of social control and customs was marked by flexibility in its reaction to conflict (2012, p. 204).

Dette betyder så blandt andet, at der ikke er et 'lighed for loven'-princip – hvilket kan stride imod en nutidig retsopfattelse også i KN. I Pauktuutit (2006) diskuteres dette samt anvendelsen af hån, skam og udelukkelse kort, men nuanceret.

4. Anbringelse i anstalter

Der er sket en stigning i antallet af anbringelsen i anstalter og generelt i antallet af anbragte – samt et fald i antallet af personer under tilsyn. Kriminalforsorgen (2013, p. 57, tabel 11.1) har samlet dette i tabel 1:

Tabel 1: Dømtes anbringelse – tabellen er gengivet fra Kriminalforsorgen, 2013, side 57

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Psykiatrisk hospital eller anden institution i Danmark	10	13	15	13	16	16	20	19	19	20
Anstalten ved Herstedvester	16	18	19	20	19	19	20	19	19	20
Anstalter i Grønland	102	106	106	107	165	157	139	172	144	143
Pensionen i Grønland	7	5	8	8	3	4	4	4	6	8
Privat anbragte m.v. i Grønland	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsyn med pålæg/vilkår	195	198	209	185	175	169	157	146	150	155
Samfundstjeneste	1	4	7
I alt	330	340	357	333	378	365	340	361	342	353

Endvidere har Kriminalforsorgen en tabel, der viser belægning i grønlandske anstalter på en bestemt dag af året. Den viser, at der i 2003 var 93 indsatte og tilbageholdte (svarer til varetægtsfængslede) i de grønlandske anstalter. I 2012 var antallet 165. I samme periode er anstalternes kapacitet udvidet fra 103 til 185 (Kriminalforsorgen, 2013, pp. 57-58). Der vil nu ske en væsentlig udvidelse igen med de ovenfor nævnte nye anstalter (Resultatkontrakt, 2014).

I en ældre undersøgelse af flergangskriminelle i Grønland fandt Helene Brochmann (1998), at disse var kendetegnet ved at være mænd med lav eller ingen uddannelse, ofte arbejdsløse, på offentlig økonomisk støtte, uden egen bolig, ugifte og uden børn, ofte med psykiske lidelser, med et højt forbrug af alkohol og hash samt en opvækst i et hjem med misbrugsproblemer. På side 36 i undersøgelsen konkluderes det, at “der er en sammenhæng mellem alvorligheden af den begåede kriminalitet og forekomsten af sociale problemer.” Breinholt Larsen (1999; 1998) påpeger en række risikofaktorer og sætter disse ind i en bredere samfundsforståelse samt relaterer dem til lignende fund i den internationale forskning i kriminalitet. Det er lidt tankevækkende, at kolonihistorien og dens sociale følger ikke indgår i denne i øvrigt omfattende oversigt.⁴

Den grønlandske samfundsmodel for velfærdsstaten har i høj grad været søgt udformet med den nordiske velfærdsstat som model – om end en række forskelle har gjort sig gældende. I dag med Det grønlandske Selvstyre er der muligheder for at udvikle en selvstændig velfærdsmodel. Med hensyn til opfattelsen af straf og fængsler er der muligheder for at finde nye veje nu. Det er stadig interessant at se på udviklingen i de skandinaviske lande, ikke for at eftergøre den, men for at se på kriminalitet og straf som en kompleks dynamik i samfundet som helhed. I en oversigt over udviklingen i straf- og fængselsopfattelse i Skandinavien konkluderer Lappi-Seppälä:

The Nordic countries have not only much lower incarceration rates but also fewer offenders under supervised control, lower levels of fear and punitive demands, less serious violence, and fewer property offenses. Prisons are smaller and prison conditions better. So, even if also Nordic crime policy has become more offensive, more politicized, and more adaptive to the voices of the media, the talk of Nordic exceptionalism remains justified. Explanations go back to socio-economic and political structures and cultural traditions, high social and institutional trust, strong welfare states with smaller welfare differences, and consensual and corporatist political culture (2012, p. 85).

Det er meget vanskeligt at sammenligne recidivgrad i forskellige lande – da der anvendes meget forskellige opgørelsesmåder. I tabel 2 gives en oversigt over recidiv i KN. Der anvendes tal fra Grønlands Statistiks opgørelser over kriminalitet. Disse opgørelser er senest offentliggjort i 2009 og bygger derfor på lidt ældre tal. Det bemærkes, at årstallene er udgangsår, dvs. det år, der sker løsladelse fra anstalt.

4 Oplevelsen af den nationale identitets udvikling i en historisk proces gennem anti-kolonialisme og anti-imperialisme samt opmærksom på egne kulturelle styrker synes erfaringsmæssigt at spille en meget stor rolle i KN – både i medierne, i de politiske debatter og i dagligdagens samtaler. Dette synes kun sporadisk inddraget i teorier om kriminalitet, herunder volds- og sædelighedsforbrydelser, i KN.

Tabel 2: Recidiv i KN – 1-3 år efter udgangår

Udgangår	1999	2000	2001	2002	2003	2004
I alt	38,9 %	34,5 %	38,9 %	36,7 %	36,3 %	36,9 %
15-19-årige	43,9 %	41,0 %	49,9 %	47,9 %	49,1 %	49,8 %
Anstalt i Grønland – generelt, dvs. dømt igen	57,2 %	67,6 %	67,8 %	73,3 %	54,0 %	68,0 %
Specifikt, dvs. dømt til anstalt igen	17,2 %	26,0 %	19,0 %	22,4 %	14,4 %	21,5 %

I tabel 3 er der sammenlignet med recidiv i skandinaviske lande samt med England og Wales (kun samlet tal). Det sidste er blot taget med for at vise et andet land end de skandinaviske. Tallene er hentet fra Monrad Graunbøl et al. (2010), SCCJR (2012) og NAO (2012).

Tabel 2: Recidiv 1-2 år efter udgangår i skandinaviske lande, udgangår 2005; Grønland, 2004

	Grønland (2004 – 1-3 år)	Danmark (2005 – 1-2 år)	Norge (2005 – 1-2 år)	Sverige (2005 – 1-2 år)	Finland (2005 – 1-2 år)	Island (2005 – 1-2 år)	England og Wales (2004 – 1 år)
I alt	37 %	26 %	20 %	30 %	31 %	24 %	43 %
Voldsdom igen	13 %	13 %	10 %	11 %	10 %	0 %	
Dømt for sædelighedsforbrydelse igen	4 %	3 %	0 %	1 %	0 %	0 %	

De skandinaviske lande ligger internationalt set lavt med hensyn til recidiv. KN ligger højere, men internationalt set ikke blandt lande med særlig høj grad af recidiv.

Internationale sammenligninger og forskning viser ifølge SCCJR (2012), at: (a) mænd bliver hyppigere recidivister end kvinder (men denne forskel forsvinder ved meget alvorlige forbrydelser samt ved langvarig straf), (b) yngre personer recidiverer oftere end ældre, (c) dømte for berigelseskriminalitet har højest recidiv-niveauer, (d) løsladte fra fængsler har højere niveauer af recidiv end dem, der har afsonet en dom i frihed (*community sentence*), (e) personer med kortere ophold i fængsler (op til ét år) har væsentligt højere recidiv-niveauer end de, der har afsonet fængselsophold på ét år eller mere, men alle erfaringer med at have været i fængsel

øger sandsynligheden for at blive dømt igen (antal gange i fængsel øger ikke denne risiko væsentligt), (f) de, der har længst historie med straffesystemet, dvs. er dømt tidligst i livet, har højere niveauer for at blive dømt igen end de med en kortere erfaring med straffesystemet, (g) de fleste tilbagefald til kriminalitet sker inden for det første år efter løsladelse – derefter falder sandsynligheden (SCCJR, 2012). Disse mønstre genfindes også i KN – og i andre Inuitområder, men med en højere grad af recidiv dér (Rastin & Johnson, u.å.).

5. International forskning i kriminalitet og resocialisering af dømte unge

Drenge og mænd

Profilen af de dømte kriminelle i Grønland ligner beskrivelsen af dømte kriminelle globalt med hensyn til marginalisering. Der er en klar sammenhæng mellem kriminalitet og at være mand, arbejdsløshed, leve i relativ fattigdom og være uden uddannelse eller med lav uddannelse (Lee & Glynn Owens, 2002). Wilkinson, Kawachi og Kennedy (1998) viser, hvorledes marginalisering påvirker såvel somatisk som psykisk helbred negativt på sigt. Det sker gennem manglende oplevelse af kontrol over egen livssituation, påvirkning fra andre i samme situation, lavt selvværd, øget risiko for traumatiserende oplevelser (herunder vold og overgreb) samt (oplevelse af) modgang i uddannelsessystem og på arbejdsmarkedet.

Men hvorfor fører dette også til øget kriminalitet, spørger de videre – og svarer, at det er, fordi stor indkomstulighed skaber grobund for sociale sammenligninger. Disse sammenligninger fører til en oplevelse af uretfærdig behandling, mindreværd og udstødelse. Under sådanne betingelser kan voldelig adfærd ses som et udtryk for ønsket om respekt fra andre – skriver de. De dokumenterer derefter denne teori med en gennemgang af udsagn givet af fanger i fængsler i USA. Disse fanger er dømt for vold og fortæller om, hvordan volden ses som en måde at få respekt på. Det er gennem disse udsagn, at man kan se, hvordan den sociale ulighed viser sig som en psykologisk reaktion – argumenterer de (Wilkinson et al., 1998, p. 588). Vold ses således som en psykisk formidlet konsekvens af indkomstuligheden. Derfor øges især voldskriminaliteten med øget social ulighed. Wilkinson et al. giver et eksempel på dette – i form af en udtalelse fra en fange, der er dømt for væbnet røveri, og som fortæller: “Det bedste var ikke pengene, men oplevelsen af hvor høfligt folk pludseligt taler til én, når man peger på dem med en pistol.” Dette ønske om at opnå respekt gennem vold knyttes ofte til mandekulturer. Der er langt flest mænd blandt de indsatte i anstalterne i Grønland. Internationalt har der været en meget lang og omfattende diskussion omkring, hvorfor der er flere mænd end kvinder blandt de kriminelle. Der har været to dominerende teorier. Den ene teori er, at der er kønsforskelle i graden af sårbarhed. Drenge og mænd er sim-

pelthen både genetisk og socialt mere sårbare end kvinder med hensyn til at udvikle en kriminel adfærd. Den anden teori er, at kvinder er mindre påvirkede af de risikofaktorer, der er i opvæksten, herunder især påvirkningen fra kammerater med en antisocial eller egentlig kriminel adfærd. Weerman og Hoeve (2013) giver en oversigt over disse teorier og vurderer dem derefter i forhold til en empirisk undersøgelse af unge i Holland. De finder i den empiriske undersøgelse, at særligt tre forhold beskytter mod at deltage i ungdomskriminalitet, nemlig (1) et godt forhold til skolen, (2) en høj grad af selvkontrol og (3) konventionel moral, dvs. en moral med klare grænser for rigtigt og forkert. Risikofaktorerne er (1) en høj grad af kriminel adfærd blandt kammeraterne, (2) meget tid sammen med kammeraterne og (3) gruppepres fra disse. Undersøgelsen viste, at disse faktorer gjorde sig gældende både for piger og drenge. Det udslagsgivende for kriminel adfærd er, kort sagt, at bruge meget tid sammen med en kammeratskabsgruppe, der er kriminel.

Unge uden adgang til social kapital

Fagan og Wright (2011) giver et overblik over forskningen vedrørende lokalsamfundets mulige indflydelse på, om grupper af unge bliver kriminelle eller ej. De skriver, at der er evidens for, at både strukturelle (økonomiske) og sociale forhold i lokalsamfundet påvirker graden af kriminalitet. De forskellige undersøgelser, som de bygger på, omfatter især alvorlige forbrydelser såsom røveri, indbrud, overfald, drab, anden vold og berigelseskriminalitet. Der er en klar sammenhæng mellem kriminalitet og det at vokse op i lokalsamfund med relativ fattigdom, arbejdsløshed og enlige forældre (Neumann et al., 2010; Chen & Jacobson, 2013). Det sociale liv i lokalsamfundet påvirker graden af kriminalitet. I områder, hvor borgerne har en oplevelse af at opnå forbedringer gennem kollektiv handling, udviser social samhørighed, skaber og opretholder samlende kulturelle normer og værdier, deltager i civilsamlings-organiseringer (foreninger) samt har en god kontakt til institutionerne i området, er der en lavere grad af ungdomskriminalitet (Fagan & Wright, 2011, pp. 65-66).

Forskning i USA dokumenterer meget klart, at der blandt både ofre for og udøvere af vold er en overrepræsentation af yngre mænd og medlemmer af befolkningsgrupper med lavere socioøkonomisk status (Bureau of Justice Statistics, 2001). Personer med lavere indkomster, dvs. folk, der lever i fattigdom eller relativ fattigdom, er også langt oftere voldsofre end befolkningen som helhed. Den sociale ulighed viser sig således både i udførelsen af vold og i risikoen for at blive offer for vold. Endvidere er det dokumenteret, at forældre i grupper med lavere socioøkonomisk status er mere tilbøjelige

til at bruge fysisk vold over for deres børn (Markowitz, 2003; Gelles, 1990; Hotaling & Sugarman, 1986).⁵

Ornifade et al. (2011a) viser ligeledes – på baggrund af en gennemgang af solid forskning – at der er en sammenhæng mellem en række risikofaktorer relateret til social ulighed og kriminalitet samt recidiv. Relativ fattigdom omfatter ofte at leve i områder med mange unge, der dropper ud af skolen, høj arbejdsløshed, mange på overførselsindkomster, nedslidte boliger og mange personer på begrænset plads i boligen. Uddannelsesmuligheder, jobmuligheder og muligheder for social forbedring styrker lokalsamfund og bidrager til økonomisk vækst i disse (Ornifade et al., 2011b).

Unge, der har været udsat for vold

En veldokumenteret risikofaktor for kriminel adfærd er oplevelser med vold og omsorgssvigt i opvæksten. Der er globalt set en overhyppighed af traumatisering blandt lovovertrædere i forhold til befolkningen som helhed. Cruise, Ford og Julian (2011) giver et overblik over forskningen i dette. De skriver, at unge kriminelle ofte har været udsat for en lang række potentielt traumatiserende hændelser – hvilket betyder, at disse hændelser som regel har en kumulativ effekt ('vedvarende traumatisering' eller 'kompleks traumatisering'). De forklarer videre, at dette i mange tilfælde fører til, at den unge har en nedsat tiltro til sig selv og mulighederne for aktivt at ændre på sin situation. Endvidere er den unges mulighed for at skelne klart mellem indre fantasier og ydre realitet samt for affektregulering påvirket negativt af traumatiseringen. Dette påvirker den sociale kompetence negativt, idet det begrænser mulighederne for at være sammen med andre på en gensidigt givende måde. De unge kan samtidig være meget optagede af retfærdighed, idet de har været udsat for og/eller bevidnet en lang række overgreb i form af vold i familien og i lokalsamfundet, herunder ofte også seksuel vold. De har ofte set og selv været ofre for vold og seksuel vold og set misbrug af alkohol og stoffer – og i det hele taget oplevet grænseoverskridelser og grænseløshed på en række måder.⁶ De har ligeledes oftere end andre oplevet ulykker og har oplevet tab i familien. To forskellige undersøgelser har vist, at omkring 90 % af unge i ungdomsfængsler i USA har oplevet mindst én potentielt traumatiserende hændelse (Ford et al., 2008). Abram et al. (2004)

5 Det er vigtigt, at dette ikke fører til en kritik af de relativt fattige som 'voldelige', idet pointen er, at det er den strukturelle vold i samfundet i form af ulighed, der sætter dem i en position med chanceulighed. Endvidere er der tale om gennemsnit. Der er ikke tale om determinisme, men om komplekse processer, der øger sandsynligheden for vold.

6 Det skal her nævnes, at der i dag er en række teorier om, hvorledes konsumismen bidrager til at nedbryde en lang række grænser og tabuer – og på den måde 'besætter' menneskers liv. Mange bliver afhængige af forbrug – samtidig med at forbrugsvarerne mister deres brugsværdi for os. Konsumet bliver et behov i sig selv – et ydrestyret behov, der udspringer af markedskræfterne.

finder, at 58 % har været udsat for at blive truet med et våben, og at 35 % har været direkte udsat for fysiske overgreb. Ford et al. beskriver, at 48 % har oplevet traumatisk tab. Rigtigt mange af de ungdomskriminelle opfylder betingelserne for at kunne diagnosticeres med PTSD (Post Traumatic Stress Disorder). Cruise, Ford og Julian (2011) har fundet tal fra forskellige lande. Disse tal viser en prævalens på mellem 10 % og 33 % af de indsatte for opfyldelse af kriterierne for PTSD.

Macmillan og Hagan (2004) påviser gennem et befolkningsstudie, at viktimisering i den tidlige ungdomsalder ofte medfører manglende succes i uddannelse og dermed en lavere socioøkonomisk status allerede fra den tidlige voksenalder. Kimonis et al. (2013) viser i deres undersøgelser, at graden af traumatisering og eventuel PTSD ikke påviseligt indvirker på recidiv. De argumenterer for, at det snarere er den vrede, som de unge føler, der er udslagsgivende med hensyn til recidiv eller ej. Dette begrundes de med, at det er muligt at forebygge recidiv hos de unge kriminelle gennem en målrettet indsats, hvor de unge lærer at kanalisere deres vrede ind i mere prosociale aktiviteter, samt hvor der arbejdes på at lære de unge at opleve empati med andre – herunder med potentielle ofre for kriminelle gerninger.

6. Forskning i rehabilitering af unge kriminelle

I systematiske reviews af effektiv rehabilitering af unge kriminelle vises det, at det er muligt at ændre en kriminel karriere gennem interventioner. Og jo tidligere i livet, det sker for den kriminelle, jo bedre muligheder for trivsel og i øvrigt for store samfundsøkonomiske besparelser. Koehler et al. (2013) har foretaget et sådant review af programmer for indsatte unge kriminelle i Europa – og sammenligner med tilsvarende reviews fra USA.⁷

Koehler et al. (2013) starter med at skrive, at der i mange lande er en stor bekymring over udviklingen i ungdomskriminalitetens art og omfang. I mange lande sker kun en stigning i ungdomskriminaliteten blandt særligt sårbare grupper – også nu, hvor kriminaliteten generelt er faldende i mange europæiske lande. De interventioner, der har størst effekt (omkring 13 % reduktion i recidiv), er programmer, der omfatter adfærdsændring og kognitiv adfærdsændring. Andre typer programmer viser også effekt, men denne er ikke signifikant, skriver de. Uddannelses- og erhvervsvejledning har en

7 I Koehler et al.'s review blev der søgt på en lang række sprog og ikke kun på engelsk, men på grund af forskningstraditioner viste det sig, at de undersøgelser, der opfyldte evidenskravene, var skrevet på engelsk og med mange fra UK. Dette er en bias i denne form for forskning og dermed i resultaterne af reviewene, idet den særlige betydning af den samfundsmæssige baggrund for programmerne oftest ikke ses, hvis de alle er fra engelsksprogede lande med en liberal velfærdsstatsmodel. Men det er alligevel lærerigt at se, hvad der dér er evidens for virker i indsatser for at resocialisere unge kriminelle og dermed undgå recidiv.

lille, men alligevel bemærkelsesværdig effekt. Fængsling og afskrækkelse i form af hård straf viser negativ effekt, dvs. øger recidiv, om end ikke i et omfang, der blev fundet signifikant. Koehler et al. nævner, at disse resultater stemmer overens med lignende reviews (Andrews & Bonta, 2010; Lipsey & Cullen, 2007).

Koehler et al. (2013) fandt en række tendenser vedrørende udformningen af effektive interventioner. De fandt, at interventioner, der var community-orienterede, havde bedre resultater end interventioner, der alene fandt sted i de sikrede institutioner. Det betyder, at et program, der skaber kognitive og adfærdsmæssige ændringer, gør dette mere effektivt, hvis det får de unge ud i samfundet og hjælper dem til at deltage i lokalsamfundet. Dette støttes af Onifade et al. (2011a), der fandt evidens for, at deltagelse i lokalsamfundet mindsker sandsynligheden for recidiv for unge lovovertrædere. Også Collins et al. (2013) og DeMatteo et al. (2012) fandt en effekt af community-baserede programmer både som alternativ til fængsling og som indsats ved løsladelsen. Ved at styrke deltagelsen i aktiviteter i samfundet kan man i forskellig grad afhjælpe nogle af de ovenfor nævnte risikofaktorer for kriminel adfærd. Det er dokumenteret, at fængsling uden resocialiserende indsats øger de indsatte sociale marginalisering i forhold til samfundets øvrige medlemmer (Durlauf & Nagin, 2011). Ved at knytte den kriminelle unge tættere til netværk med ikke-kriminelle borgere igennem fælles aktiviteter sikres det samtidig, at den kriminelle lærer at deltage i disse på en direkte, praktisk måde (Lösel & Schmucker, 2005).

En anden tendens i undersøgelsens resultater er, at der ikke blev fundet forskelle i virkning af interventioner, som det var frivilligt for de indsatte at deltage i, og interventioner, som de indsatte blev pålagt at deltage i. Koehler et al. (2013) argumenterer for, at dette viser, at motivationen for ændring ikke behøver at være til stede på forhånd, men at den kan opstå undervejs som en følge af de oplevelser, man har, og de erfaringer, man gør sig. De henviser her til McMurrans (2012), der har søgt at dokumentere, at motivation er en proces snarere end en tilstand, og at den selv er en del af den forandring, der kan ske, som følge af at man møder nye aspekter ved livet.

Et andet review-studie viser, at der ikke kan påvises nogen effekt med hensyn til nedsat recidiv af de såkaldte boot camp-programmer, der påkaldte sig en stor opmærksomhed i USA fra 1980'erne og tyve år frem. Disse programmer blev iværksat i stor stil for kriminelle unge, og det er dokumenteret, at de har en virkning på deltagernes holdninger både til sig selv i form af øget selvtillid og til andre i form af bedre færdigheder i samarbejde og i gensidigt støttende teamwork (Meade, 2010). Dette afhænger dog meget af formen af boot camps, idet disse kan vægte udholdenhed med hensyn til strabadser eller kan lægge vægt på oplevelsen af gensidig støtte og omsorg. MATU-projektet i Nuuk (se nedenfor) anvendte ekstrem sport som en måde at knytte de anbragte unge til aktiviteter med andre borgere på, men var aldrig et isoleret boot camp-program, da det netop handlede om at skabe tryk-

hed for drengene gennem en kontakt til voksne, der ikke følte sig truede af drengene. Endvidere handlede ekstremsporten om at åbne for lokalsamfundets ressourcer til at kunne anerkende de anbragte drenge – som sportsudøvere og dermed som betydningsfulde medmennesker på et direkte og konkret niveau (Berliner, Hakesberg & Refby, 2005). Endvidere kan der argumenteres for, at det er vigtigt at inddrage bredere livsvilkår, herunder ulighed, som kontekst for at kunne vurdere en virkning på sigt (Camacho Duarte, 2013).

Cullen (2012) argumenterer for, at de fire mest kraftfulde dynamikker i læringen – og videreførelsen – af kriminel adfærd er (1) indlærte kriminelle handlemønstre, (2) antisocial personlighed, dvs. en bestemt måde emotionelt at forholde sig til sig selv, andre mennesker og objekter på, (3) antisociale ideer og tanker og (4) 'bonding' til andre, der tænker på samme måde, dvs. deltagelse i et netværk af mennesker med korresponderende holdninger, forståelser og adfærd. For at bryde dette er det nødvendigt at forankre forandringen i sociale relationer og aktiviteter. Det er vigtigt at (a) leve i en familie og/eller blot et parforhold/ægteskab, der sikrer en vis grad af prosocial adfærd, (b) at have en tilknytning til et uddannelsesmiljø og/eller til et arbejde, (3) at deltage i fritidsaktiviteter, der giver én en oplevelse af tilfredshed, samt (4) at leve uden et misbrug. Disse aspekter kan være kulturafhængige, men Cullens pointe er, at der i USA og Canada er evidens for, at de udgør henholdsvis beskyttende faktorer (a, b, c, d.) og risikofaktorer (1, 2, 3, 4), og at disse faktorer direkte påvirker graden af recidiv.

Hvordan ser det ud i KN?

7. Resocialisering for unge i Kalaallit Nunaat

I forbindelse med den ovenfor beskrevne oprettelse af den sikrede institution i Sisimiut er der mulighed for at udvikle en lokalt forankret og dermed bæredygtig viden, der bygger på de lokale ressourcer og på ejerskabet til disse. Kendskab til forskningen andre steder er vigtigt som en inspiration til at udvikle lokale, effektive og bæredygtige metoder – der samtidig kan bidrage til den internationale forskning. For at kunne forebygge kriminalitet og recidiv er det vigtigt at kende til vejen ind i antisocial adfærd og kriminalitet.

I en undersøgelse af unge drenge, der var anbragt i MATU-projektet i Nuluk, så vi en resocialiserende virkning af en særlig form for *samfundstjeneste*. Disse drenge var yngre end 15 ved anbringelsen, men der er ingen argumenter for, at deres erfaringer ikke kan bidrage til en bredere forståelse af, hvad der kan føre til en udvikling med antisocial adfærd, og hvad der kan ændre denne udvikling. Som en del af en mere omfattende undersøgelse af MATU-projektet gennemførte vi en serie interviews med fire af de unge, der var anbragt i projektet (Berliner, Hakesberg & Refby, 2004). I disse interviews

fortalte de unge om deres liv før og under anbringelsen. Disse unge drenge var både fysisk stærke og kompetente på mange måder, men de fortalte om, at de ikke havde været i stand til at opbygge trivsel i den kontekst, de var vokset op i. Under anbringelsen i MATU begyndte de lidt efter lidt at opleve, at de kunne nå konkrete mål, især inden for sport – og det var de glade for, fortalte de.

Deres beskrivelse af livet før anbringelsen kan give os viden om risikofaktorer i opvæksten. Alle de fire unge nævnte de følgende otte træk: (1) At de ikke havde haft nogen at betro sig til, (2) at de oplevede sig som omgivet af vold, (3) at der var nogle, der skældte ud på dem – men uden positivt resultat, (4) at de havde set andre miste kontrollen pga. alkoholmisbrug, (5) at de havde konflikter i skolen, (6) at de ikke havde voksne forbilleder, og (7) at de ikke havde en for dem meningsfuld beskæftigelse i dagligdagen. Endvidere bemærkede vi, (8) at de alle beskrev sig selv i meget negative vendinger. Disse risikofaktorer betyder, at de unge drenge var uden for støttende sociale netværk og uden for tilbud om meningsfulde aktiviteter. De levede i familien og i skolen i uløste konflikter, der forsøgte løst gennem aggression og vold. De havde oplevet kontroltab i en række situationer, blandt andet ved overforbrug af alkohol. De beskrev sig som forkerte.

De beskriver dog også gode oplevelser, der især knytter sig til, at de tog sig af mindre søskende, øjeblikke i familien samt at være med på fangst.

Hvis vi her kort ser på teorier, der på baggrund af undersøgelser forsøger at forklare kriminalitet blandt inuit i Nunavut og Alaska, bemærker vi, at de fleste af disse teorier peger på, at det delvise bortfald af den oprindelige sociale kontrol og sociale støtte i de små bosteder, der var typiske for inuitkulturen, har medført en øget risiko for kriminalitet. Det er særligt voldskriminaliteten – herunder også seksuel vold (voldtægt, seksuelt misbrug af børn) – og selvmord, der søges forklaret (Marenin⁸, 1992; Lee, 1993). Der er nogen berigelseskriminalitet, men det er i særlig grad vold og seksuel vold, der er fokus på. I flere af undersøgelserne nævnes det, at inuit, der er dømt for

8 Marenin giver en interessant analyse, hvor der skelnes mellem 'kontekst' og 'årsag'. Konteksten kan ikke i sig selv forklare, hvorfor nogle aktivt bliver kriminelle, eller hvorfor der er langt mere vold i nogle bygder end i andre. Han beskriver konteksten som kendetegnet ved et dobbeltsystem af traditionelle normer og statsligt politi – hvilket giver et gab, hvori kriminaliteten kan udfolde sig. Dette skyldes, at forskellige 'klaner' nu lever sammen mere permanent, at der er mere fritid, og at moderne teknologi udjævner færdighedsbestemte sociale strukturer og autoritetsforhold. Endvidere ses den udbredte opfattelse af alkohol som anledning til rusdrikkeri som en del af konteksten. En lignende kontekstanalyse præsenteres i Morin og Lafortune: "This analysis shows that the practitioners related various characteristics to the northern context: the ancestral tradition of patriarchal authority, alcohol consumption, geographical isolation, and the closeness of interpersonal relations. A strong sense of shame seems to block discussions of sexual matters and limits the distribution of preventive messages. Several practitioners also wonder about the effects of the weaker mentoring role now played by elders in the villages" (2008, p. 93).

kriminalitet, hyppigt udtrykker en stor fordømmelse af sig selv samt udtrykker en oplevelse af manglende selvværd. Hovedparten har lav socioøkonomisk status og oplever sig som udstødt og socialt marginaliseret. Teoriene argumenterer for, at opbruddet i den sociale støtte, der i inuit-samfundet knyttede sig til familie og bosted, er en risikofaktor, for at unge udviser antisocial og kriminel adfærd (Glass, Bieber & Tkachuk, 1996; Seltzer & Langford, 1984). Dette billede genfindes i undersøgelser af grønlandske dømte og forvarede (Breinholt Larsen, 1999; Nyborg Lauritsen, 2012). De dømte fortæller endvidere om, at de meget aktivt udstødes af lokalsamfundet gennem direkte fjendtlighed og chikane (Frantzen, 2012).

Nogle teorier om vold i Nunavut og Alaska argumenterer for, at voldens store omfang kan ses som en overgangsperiode med anomi. Anomien består i, at det familie- og lokalitetsbaserede tætte sociale netværk er delvist i opløsning, samtidig med at velfærdsstatens institutionsbaserede sociale støtte endnu ikke er nået ud til de mest udsatte unge (Mancini Billson, 2006; Kirmayer, Brass & Tait, 2000; Kral, 2013; Auclair & Sappa, 2012). Normerne er under ændring – men måske værdierne bag dem ikke er (se Fuller-Thomson, 2005). Som et eksempel på dette kan det nævnes, at en undersøgelse af normer i en lille Inuit-bosættelse fandt, at en klog person (engelsk: *smart*) blev beskrevet som én, der er: “responsible, works hard, does not make demands of others, laughs at his/her own mistakes, controls his/her emotions, avoids conflict, and without interfering anticipates the needs of others” (Stern, 1999, p. 508). Dette normsæt knytter sig til personlige relationer i små samfund. Udfordringen i dag er derfor ifølge disse teorier at videreføre og opbygge social støtte på måder, der bevarer de tætte, personlige relationer og anerkendelsen af hver enkelt som en konkret, og dermed særlig, person. Dette foreslås fastholdt i praksis i de institutioner, der i stigende grad sikrer den sociale støtte og de lige rettigheder til uddannelse, sundhed, job og andre muligheder for trivsel for udsatte børn og unge. Stevenson (2012) argumenterer på baggrund af en historisk analyse for, at traditionen med at opkalde et barn efter en nyligt afdød er et værn imod institutionernes anonymisering af mennesker (se også Van Wagner et al., 2007). Et andet studie dokumenterer, at det særligt vigtige for trivsel blandt unge Inuit i Nunavut er tætte relationer og social støtte i familie og lokalmiljø (Kral et al., 2011). Kral skriver som en afslutning på en aktuel undersøgelse af selvmord blandt unge inuit i Nunavut, at: “resilience among Inuit youth needs to be investigated and will likely come from both adult caring and collective action” (Kral, 2013). Med hensyn til de kulturelle forklaringer er det vigtigt også at se på det generelle og globale. I undersøgelser af unge i 30 lande ligger Grønland i midten med hensyn til slagsmål blandt unge teenagere (Pickett et al., 2013). Der peges på en række risikofaktorer i forhold til at deltage i slagsmål:

When adolescent populations are embedded within impoverished or other cultures whose norms permit violence, these are likely to directly

influence physical fighting behaviors. Additional factors that might mediate such relationships include restricted labor market opportunities, and at an individual level, lack of parental support, engagement in overt risk taking, and lower education (p.22).

Andre undersøgelser viser sammenhæng mellem økonomisk og social ulighed i samfundet og deltagelse i slagsmål (Pickett & Wilkinson, 2007; Due et al., 2009; Elgar et al., 2009). Felson et al. (2009) viser, at effekten af alkohol som en risikofaktor for voldelige adfærd, selvom den er stor i Grønland, ikke er blandt de højeste i verden. Denne faktor er ofte knyttet tæt til rusdrikkeri (McAndrew & Edgerton, 1969).

Curtis et al. (2006) og Pedersen og Bjerregaard (2013) fremlægger resultater fra surveys af selvoplevet trivsel hos unge i Grønland. Over halvdelen af alle unge rapporterer, at de trives godt. Væsentlige faktorer for en høj grad af trivsel for drenge var selv vurderet godt helbred, at dyrke motion hver dag eller mindst en gang om ugen og ikke at føle sig ensom. For pigerne var væsentlige faktorer at forældrene var sammen, ikke at føle sig ensom, selv vurderet godt helbred, og at det var let at tale med forældrene om problemer. Unge af begge køn med en høj grad af trivsel synes, at de har gode sociale relationer og et godt familieliv. En vigtig komponent i trivslen er ligeledes, at man deltager i fritidsaktiviteter, især i aktiviteter med et tydeligt socialt præg og med fysisk aktivitet.

En tredjedel af alle børn i Grønland – svarende til 5.000 børn – lever med svære sociale problemstillinger (Christensen, Kristensen & Baviskar, 2009), såsom (1) eksklusion og heraf følgende ensomhed: 9 % af forældrene vurderer, at deres barn har været uden for fællesskabet (Christensen, Kristensen & Baviskar, 2009); 2) seksuelle overgreb: 32 % af pigerne oplever seksuelle overgreb, 9 % af drengene (Pedersen & Bjerregaard, 2013); (3) vold i familien: 27 % af børn har oplevet vold mod deres mor inden for det sidste år (Pedersen & Bjerregaard, 2013); og (4) omsorgssvigt og misbrug i familien: 37 % af respondenterne oplever misbrug i nærmeste familie (Pedersen & Bjerregaard, 2013). Men der er i 2011 to tredjedele af de unge, der trives. De, der trives, gør som nævnt dette på baggrund af at have gode, støttende sociale relationer. De oplever, at man kan tale om svære emner på en åben måde med enten forældre eller kammerater (måske blot med én) eller endda med begge grupper. De unge, der trives, er med i aktiviteter, ofte sport, sammen med andre (Pedersen & Bjerregaard, 2013).

I 2009 gennemførtes en undersøgelse af teenageres oplevelse af trivsel i Paamiut (Wattar, Fanous & Berliner, 2012; 2010). Undersøgelsen viste, at de unges tanker om, hvad trivsel er, og hvordan trivsel kan fremmes, samler sig i to dimensioner: den sociale og den individuelle. Den sociale omfatter at være sammen med venner og familie, at få anerkendelse, at blive spurgt til råds, at vise omsorg for andre, at blive vist omsorg og kærlighed (at føle sig elsket), at nogen gerne vil være venner med én, at stifte familie/have en kæ-

reste, og at nogen er stolt af én. Den individuelle dimension omfatter at stole på sig selv, dvs. at have selvtillid, at være god til noget og at være stolt af præstationer, at kunne organisere aktiviteter med andre, at klare sig selv, at deltage i aktiviteter, at være glad, at have det sjovt, og at være sund og aktiv. De unge teenagere var således meget klare i deres formuleringer af, hvad de oplever som betydningsfuldt for at trives.

I en anden, kvalitativ undersøgelse blev otte unge, ligeledes i Paamiut, interviewet om deres opfattelse af resiliens (Berliner & Hagedorn, 2013). I deres forståelse består resiliens i (1) aktivt at opsøge hjælp og at bruge de muligheder, der opstår, så man kan udvikle sig i den retning, som man ønsker; (2) at have konkrete fremtidsplaner samt håb; (3) at modtage og give social støtte ved at tale åbent om sorger og glæder i livet; og (4) at have tillid til andre (og sig selv). Disse fire områder kan ses som grundlag for konkrete handlinger, nemlig at søge hjælp, hvis der er problemer, lægge planer og bygge håb, tale åbent om modgang i livet og aktivt skabe tillidsfulde sociale relationer. Det omfatter en tro på, at problemer kan løses, og at man selv kan bidrage til dette. De unge nævner ofte betydningen af at føle kærlighed, tillid og ansvarlighed over for hinanden. Dette sidste kan sammenfattes i begrebet *samhørighed*.⁹

Kral (2013) fremlægger lignende resultater fra en undersøgelse af trivsel i Nunavut (i Canada). Undersøgelsen viser, at stærke, positive sociale relationer til familie og kammerater og åben kommunikation imellem familiemedlemmerne er beskyttende faktorer, der bidrager til oplevelsen af trivsel. På baggrund af interviews med 90 personer mellem 14 og 94 år og et spørgeskema til 66 unge studerende kunne det ses, at et godt familieliv var den mest fremtrædende faktor for trivsel – efterfulgt af betydningen af, at man kunne tale åbent sammen i familien, ikke mindst om problemer og følelsesmæssigt krævende, svære emner. Den positive oplevelse af trivsel var knyttet sammen med det at kunne tale åbent sammen, mens mangel på trivsel knyttede sig til tavshed og mangel på kommunikation.

Disse undersøgelser tager afsæt i de unges egne formuleringer – men relaterer dem ikke til sociale faktorer såsom relativ fattigdom – hvilket bør gøres, da skellet mellem de rigeste og de fattigste bliver hastigt større i Grønland (som det også sker globalt). Snarere end blot at søge at forklare kriminaliteten ud fra kulturen eller dennes forandring må der også ses på de sociale uligheder og chanceulighed på en række områder for at forstå baggrunden for kriminaliteten. Gruppen af anbragte i anstalter for domfældte i Grønland er, som beskrevet ovenfor, kendetegnet ved social marginalisering og udsathed. Den består hovedsagligt af mænd, der er enlige, uden uddannelse, ofte uden fast sted at bo, med et misbrug og med en opvækst i

9 Fokus på *samhørighed* findes også i tvær-arktiske undersøgelser af resiliens hos unge – byggende på socioøkologiske teorier om resiliens, men med en empirisk dokumentation (Allen et al., 2014; Ulturgasheva et al., 2014).

hjem præget af vold og omsorgssvigt. På denne måde adskiller profilen for de indsatte sig ikke fra andre lande (Nyborg Lauritzen, 2012, pp. 51-52).

Viden fra undersøgelserne af unges fortællinger om udsathed eller trivsel kan bruges i forebyggelsen af kriminalitet og i rehabiliteringen af unge, der er indsat i landets anstalter for domfældte – herunder for resocialisering af helt unge kriminelle (15-18 år). Det betydningsfulde for succesfulde forløb er at skabe et godt socialt miljø omkring de unge, således at de får muligheder for at deltage i dette på givende og prosociale måder. Uddannelse, job, fælles fritidsaktiviteter, social støtte og tillid til andre og til egne muligheder er betydningsfulde komponenter i dette. At sikre at de unge har mulighed for at få en oplevelse af social retfærdighed – dvs. af lige rettigheder til uddannelse, sundhed, fritidsaktiviteter samt til et trygt liv uden vold – forebygger kriminalitet og recidiv efter løsladelse efter anbringelse.

I vores analyse af MATU-projektet (Berliner, Hakesberg & Refby, 2004) fremlagde vi en teori om rehabiliteringsprocessen for de unge drenge, der var anbragt der. MATU-metoden bestod i at give det omkringliggende samfund mulighed for at invitere de anbragte unge med i prosociale aktiviteter, hvor drengene indgik på lige fod med andre som sportsudøvere. Derved blev der skabt et andet billede af drengene end som farlige og uønskede. Indadtil i projektet blev dette fremmet gennem et hårdt træningsprogram i løb, kajakroning, snesko-løb, langrend og andre sportsgrene. Disse aktiviteter byggede i høj grad på drengenes egen – og fælles – motivation. Som så mange andre drenge og unge mænd ville de gerne være stærke og dygtige til fysisk udfoldelse. Det blev de. I deres grønne jakker var drengene tydeligt genkendelige ved sportsstævner, og de blev i takt med deres præstationer – dvs. da de begyndte at få gode placeringer ved sportsarrangementer – anerkendt i lokalsamfundet. Synlighedsførelsen af dem også i mediernes var med til lidt efter lidt at give et ressourcesyn på drengene – både i lokalsamfundet og i resten af landet.

Vi undersøgte projektet gennem: (a) mediernes omtale af drengene, (b) drengenes egne fortællinger om deres liv og deres ophold i MATU, (c) drengenes visning af og fortælling om betydningsfulde ting i deres liv (fx musik, fotos af familie og sportsudstyr), (d) observationer i MATU-huset og ved træning og sportsstævner, medarbejdernes beretninger om aktiviteterne og af lederens refleksioner over metoden som en filosofi i praksis. Det blev igennem analysen tydeligt at se, på hvilken måde projektets særlige metode knyttede an til fælles prosociale værdier og aktiviteter både indadtil i huset og udadtil i forhold til det lokalsamfund, som projektet var – og er – en del af.¹⁰

MATU-metoden gav erfaring med, hvordan støttende sociale netværk for de anbragte unge kan genopbygges ved fælles aktiviteter og handlinger. Ved lokalsamfundets inddragelse sikredes adgang til sociale netværk. Unge har som beskrevet ovenfor brug for aktivt at blive inviteret ind i fællesskaber,

10 Undersøgelsen var en kvalitativ forløbsundersøgelse, da det ikke giver nogen mening af have kontrolgruppedesigns for en population på fem personer.

hvor de kan deltage i aktiviteter sammen med andre på måder, der er proso-
ciale, spændende, gensidigt støttende, anerkendende kombineret med høje
forventninger (tiltro, tillid), og hvor der stilles klare krav om deltagelse og
samarbejde.

Undersøgelsen af Matu-projektet blev foretaget med en aktionsforsk-
nings-metode, der undersøgte, hvordan aktiviteter og begreber blev dannet i
projektets udvikling. Der blev på den måde samtidig udviklet en praksis og
skabt ny viden, der var lokalt forankret og blev i samfundet i form af projek-
tets metoder.

Der er i dag, 16 år efter MATU-projektets start, brug for en undersøgelse,
der følger op på, hvordan det er gået deltagerne senere hen. Der er her en
mulighed for fra grønlandsk side at bidrage med en yderst vigtig viden i den
globale forståelse af, hvorledes man på en kulturelt og praktisk bæredygtig
måde kan styrke unges trivsel.

Konklusion

Det kan konkluderes, at der findes viden om, hvad der styrker unge dømtes
vej tilbage til prosociale aktiviteter sammen med andre. Denne viden er ud-
viklet i KN og hører til i dette samfund, men kan også bidrage til den inter-
nationale viden inden for området. Den lokale viden findes i den særlige
form for kombination af sociale normer og social støtte fra Inuitkulturen
med en åben institutionspraksis. De unge resocialiseres ved at blive tilbudt
reelle muligheder for at indgå i det sociale liv gennem aktiv deltagelse i det.
Derved åbnes der for adgang til materielle, økonomiske og tekniske ressour-
cer og til at bidrage til fælles fortællinger og forståelser.

Konklusionen på denne oversigt er endvidere, at der i Kalaallit Nunaat er
et begyndende fald i voldskriminaliteten, samt at anmeldeshyppigheden
stiger. Der er et markant fokus på reducere og helt afskaffe volden i
samfundet. Kriminalforsorgen har reduceret ventelister meget væsentligt og
opnår resultater med hensyn til forebyggelse af recidiv på trods af en række
tydelige risikofaktorer for fortsat kriminalitet. Især ses samfundstjeneste
som en mulig vej, men også forebyggelsesprogrammer og støtte både under
afsoning i anstalt og ved løsladelsen ses som et vigtigt satsningsområde.

Der er udviklet metoder til dette, og der bygges her både på international
forskning og på viden om særlige ressourcer i Inuitkulturen for at resociali-
sere unge kriminelle gennem deltagelse i aktiviteter i fællesskab med andre.
Gerningsmandsprincippet er ikke forladt, men videreudviklet med en mere
omfattende forståelse af sociale normer og afstraffelse i Inuitkulturen end
den beskrivelse, som Den juridiske Ekspedition beskrev – samt i en historisk
situation med selvstyre, *nation-building* og globalisering.

Det bliver spændende at følge udviklingen fremover.

REFERENCER

- Abram, K. M., Teplin, L. A., Charles, D. R., Longworth, S. L., McClelland, G. M., & Dulcan, M. K. (2004). Posttraumatic stress disorder and trauma in youth in juvenile detention. *Archives of General Psychiatry*, 61, 403-410.
- Allen, J., Hopper, K., Wexler, L., Kral, M., Rasmus, S., & Nystad, K. (2014). Mapping resilience pathways of Indigenous youth in five circumpolar communities. *Transcultural Psychiatry*, 51(5) 601-631.
- Andersen, J. (2010). *Den juridiske ekspedition – et studie i Grønlands retsforhold*. Nuuk: Inussuk - Arktisk forskningsjournal 2.
- Andersen, T. et al. (2010). *Hvordan sikres vækst og velfærd i Grønland? Baggrundsrapport*. http://www.kamikposten.dk/lokal/last/container/da/hvadermeningen/pdf/hvordan_sikres_vækst_og_velfærd_i_groenland.pdf
- Andrews, D. A., & Bonta, J. (2010). *The psychology of criminal conduct*. New Providence: LexisNexis Matthew Bender.
- Auclair, G., & Sappa, M. (2012). Mental Health in Inuit youth from Nunavik: Clinical Considerations on a Transcultural, Interdisciplinary, Community-oriented Approach. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry / Journal De l'Académie Canadienne De Psychiatrie De l'Enfant Et De l'Adolescent*, 21(2), 124-126.
- Berliner, P., & Hagedorn, K. (2013). Unges fortællinger om resiliens. *Psyke & Logos*, 34(2), 577-596.
- Berliner, P., Hakesberg, S., & Refby, M. H. (2004). *At fare vild - sammen: Community psykologi i praksis*. København: Frydenlund Grafisk.
- Breinholt Larsen, F. (1999a). Den grønlandske kriminallov som ideologisk konstruktion. In *Grønland – på vej mod et nyt straffesystem?* Rapport fra NSfK's 41. forskerseminar. Ilulissat: Nordiske Samarbejdsråd for Kriminologi.
- Breinholt Larsen, F. (1999b). Kriminalitetsmønstret i Grønland og udviklingen i den registrerede kriminalitet 1974-1998. In *Grønland – på vej mod et nyt straffesystem?* Rapport fra NSfK's 41. forskerseminar. Ilulissat: Nordiske Samarbejdsråd for Kriminologi.
- Brochmann, H. (1998). *Flergangskriminelle. En undersøgelse af grønlandske flergangskriminelle, deres sociale baggrund, kriminalitet og karriere*. Rapport nr. 5. København: Den grønlandske Retsvæsenkommission.
- Brochmann, H. (1999). Flergangskriminelle i Grønland. In *Grønland – på vej mod et nyt straffesystem?* Rapport fra NSfK's 41. forskerseminar. Ilulissat: Nordiske Samarbejdsråd for Kriminologi.
- Bureau of Justice Statistics. (2001). *Sourcebook of Criminal Justice Statistics, 2000*. U.S. Department of Justice, Washington, DC.
- Camacho Duarte, O. (2013). Can design support community safety and crime prevention programmes in areas of socio-economic disadvantage? *Crime Prevention and Community Safety*, 15(3), 223-239.
- Chen, P., & Jacobson, K. C. (2013). Impulsivity Moderates Promotive Environmental Influences on Adolescent Delinquency: A Comparison Across Family, School, and Neighborhood Contexts. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41(7), 1133-1143.
- Christensen, E., Kristensen, L. G., & Bavisakar, S. (2009). *Børn i Grønland. En kortlægning af 0-14-årige børns og familiers trivsel*. København: SFI.
- Collins, D. A., Strader, T. N., Shamblen, S. R., McKiernan, P., & Kokoski, C. (2013). Creating Lasting Family Connections: Reducing Recidivism with Community-Based Family Strengthening Model. *Criminal Justice Policy Review*, 24(1), 94-122.
- Cruise, K. R., & Ford J, D. (2011). Trauma Exposure and PTSD in Justice-Involved Youth. *Child & Youth Care Forum*, 40(5), 337-343.

- Cullen, F. T. (2012). Taking rehabilitation seriously: Creativity, science, and the challenge of offender change. *Punishment & Society*, 14, 94-114.
- Curtis, T., Bøving Larsen, H., Helweg-Larsen, K., Pedersen, C. P., Olesen, I., Sørensen, K., Jørgensen, N. E., & Bjerregaard, P. (2006). *Unges trivsel i Grønland*. Nuuk: Inusuk Arktisk Forskningsjournal 1.
- DeMatteo, D., LaDuke, C., Locklair, B. R., & Heilbrun, K. (2013). Community-based alternatives for justice-involved individuals with severe mental illness: Diversion, problem-solving courts, and reentry. *Journal of Criminal Justice*, 41(2), 64-71.
- Due, P., Merlo, J., Harel-Fisch, Y., et al. (2009). Socioeconomic inequality in exposure to bullying during adolescence: a comparative, cross-sectional, multilevel study in 35 countries. *American Journal of Public Health*, 99(5), 907-914.
- Durlauf, S. N., & Nagin, D. S. (2011). Imprisonment and crime. Can both be reduced? *Criminology & Public Policy*, 10(1), 13-54.
- Elgar, F. J., Craig, W., Boyce, W., Morgan, A., & Vella-Zarb, R. (2009). Income inequality and school bullying: multilevel study of adolescents in 37 countries. *Journal of Adolescent Health*, 45(4), 351-359.
- EVA. (2015). *Grønlands folkeskole - Evaluering 2015*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- Fagan, A. A., & Wright, E. M. (2011). The Effects of Neighborhood Context on Youth Violence and Delinquency: Does Gender Matter? *Youth Violence and Juvenile Justice*, 10(1), 64-82.
- Felson, R. B., Savolainen, J., Thoroddur Bjarnason, T., Anderson, A. L., & Zohra, I. T. (2011). The cultural context of adolescent drinking and violence in 30 European countries. *Criminology: An Interdisciplinary Journal*, 49(3), 699-728.
- Ford, J. D., Hartman, J. K., Hawke, J., & Chapman, J. (2008). Traumatic victimization, posttraumatic stress disorder, suicidal ideation, and substance abuse risk among juvenile justice-involved youths. *Journal of Child and Adolescent Trauma*, 1, 75-92.
- Frantzsen, E. (2012). Indefinitely Sentenced to Denmark—The Return to Greenland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 13(sup. 1), 57-68.
- Fuller-Thomson, E. (2005). Canadian first Nations Grandparents raising Grandchildren: A portrait in Resilience. *International Journal of Aging and Human Development*, 60(4), 331-342.
- Gelles, R. J. (1990). Domestic criminal violence. In N. A. Weiner, M. A. Zahn & R. J. Sagi (Eds.), *Violence: patterns, causes and public policy* (pp. 106-122). New York: Harcourt, Brace, Jovanovich.
- Glass, M. H., Bieber, S. L., & Tkachuk, M. J. (1996). Personality styles and dynamics of Alaska native and nonnative incarcerated men. *Journal of Personality Assessment*, 66(3), 583-603.
- Goldschmidt, V. (1956). The Greenland Criminal Code and its Sociological Background. *Acta Sociologica*, 1(4), 217-265.
- Goldschmidt, V. (1965). An Experiment in Codification of Criminal Law. *Quaderni Di Sociologia*, 14(3), 339-348.
- Hotaling, G. T., & Sugarman, D. B. (1986). An analysis of risk markers in husband to wife violence: the current state of knowledge. *Violence and Victims*, 1, 101-124.
- Kimonis, E. R., Fantl, K. A., Isoma, Z., & Donoghue, K. (2013). Maltreatment profiles among incarcerated boys with callous-unemotional traits. *Child maltreatment*, 18(2), 108-121.
- Kirmayer, L. J., Brass, G. M., & Tait, C. L. (2000). The Mental Health of Aboriginal Peoples: Transformations of Identity and Community. *The Canadian Journal of Psychiatry / La Revue Canadienne De Psychiatrie*, 45(7), 607-616.

- Koehler, J. A., Lösel, F., Akoensi, T. D., & Humphreys, D. K. (2013). A systematic review and meta-analysis on the effects of young offender treatment programs in Europe. *Journal of Experimental Criminology*, 9(1), 19-43.
- Kral, M. J., Idlout, L., Minore, J. B., Dyck, R. J., & Kirmayer, L. J. (2011). Unikkaartuit: Meanings of well-being, unhappiness, health, and community change among Inuit in Nunavut, Canada. *American Journal of Community Psychology*, 48(3-4), 426-438.
- Kral, M. J. (2013). The Weight on our Shoulders is too Much, and We are Falling. *Medical Anthropology Quarterly*, 27(1), 63-83.
- Kriminalforsorgen. (2013). Statistik 2012. <http://www.kriminalforsorgen.dk/Årlige-statistikberetninger-1365.aspx>
- Lappi-Seppälä, T. (2012). Penal policies in the Nordic countries 1960–2010. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 13, 85-111.
- Lee, C., & Glynn Owens, R. (2002). *The Psychology of Men's Health*. Buckingham: Open University Press.
- Lee, N. (1993). Differential deviance and social control mechanisms among two groups of yup'ik eskimo. *American Indian and Alaska Native Mental Health Research*, 5(2), 57-72.
- Lipsey, M. W., & Cullen, F. T. (2007). The Effectiveness of Correctional Rehabilitation: A Review of Systematic Reviews. *Annual Review of Law and Social Science*, 3, 297-320.
- Lösel, F., & Schmucker, M. (2005). The effectiveness of treatment for sexual offenders: A comprehensive meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology*, 1(1), 117-146.
- Loukacheva, N. (2012). Indigenous Inuit Law, “Western” Law and Northern Issues. *Arctic Review on Law and Politics*, 3(2)200–217.
- Macmillan, R., & Hagan, J. (2004). Violence in the transition to adulthood: Adolescent victimization, education, and socioeconomic attainment in later life. *Journal of Research on Adolescence*, 14(2), 127-158.
- Mancini Billson, J. (2006). Shifting gender regimes: The complexities of domestic violence among Canada's inuit. *Études Inuit*, 30(1), 69-88.
- Marenin, O. (1992). Explaining patterns of crime in the native villages of Alaska. *Canadian Journal of Criminology*, 34(3/4), 339-368.
- Markowitz, F. E. (2003). Socioeconomic disadvantage and violence: Recent research on culture and neighborhood control as explanatory mechanisms. *Aggression and Violent Behavior*, 8(2), 145-154.
- McAndrew, C., & Edgerton, R. (1969). *Drunken Comportment*. Chicago: Aldine.
- McMurrin, M. (2012). Individual-level interventions for alcohol-related violence: A rapid evidence assessment *Criminal Behaviour and Mental Health*, 22, 14–28.
- McMurrin, M., Williams, B., Bowes, N., David, S., & Zammit, I. (2012). Treating Alcohol-Related Violence: Intermediate Outcomes in a Feasibility Study for a Randomized Controlled Trial in Prisons. *Criminal Justice and Behavior*, 39(3), 333-344.
- Meade, B., & Steiner, B. (2010). The total effects of boot camps that house juveniles: A systematic review of the evidence. *Journal of Criminal Justice*, 38(5), 841-853.
- Minton, B. A., & Soule, S. (1990). Two eskimo villages assess mental health strengths and needs. *American Indian and Alaska Native Mental Health Research*, 4(2), 7-24.
- Monrad Graunbøl, H., Kielstrup, B., Muiluuvuori, M.-L., Tyni, S., Balduursson, E. S., Guðmundsdóttir, H., Kristoffersen, R., Krantz, L., & Lindstén, K. (2010). *Retur: En nordisk undersøgelse af recidiv blandt klienter i kriminalforsorgen*. Oslo: Kriminalomsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige.
- Morin, E., & Lafortune, D. (2008). L'agression sexuelle à l'égard des mineurs en territoires nordiques: Perceptions des intervenants. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 27(1), 93-110.

- NAO. (2012) – National Audit Office. Comparing International Criminal Justice Systems. London: National Audit Office.
- Neumann, A., Barker, E. D., Koot, H. M., & Maughan, B. (2010). The role of contextual risk, impulsivity, and parental knowledge in the development of adolescent antisocial behavior. *Journal of Abnormal Psychology*, 119(3), 534-545.
- Nyborg Lauritsen, A. M. (2012). Greenland's Open Institution—Imprisonment in a Land without Prisons. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 13(sup. 1), 47-56.
- Onifade, E., Petersen, J., Bynum, T. S., & Davidson, W. S. (2011a). Multilevel Recidivism Prediction: Incorporating Neighborhood Socioeconomic Ecology in Juvenile Justice Risk Assessment. *Criminal Justice and Behavior*, 38(8), 840-853.
- Onifade, E., Petersen, J., Bynum, T. S., & Davidson, W. S. (2011b). Ecology in Juvenile Justice Risk Assessment - Multilevel Recidivism Prediction: Incorporating Neighborhood Socioeconomic. *Criminal Justice and Behavior*, 38(8), 840-853.
- Oosten, J., & Laugrand, F. (2002). Qaujimatjuqangit and social problems in modern inuit society. An elders workshop on angakkuuniq. *Études Inuit*, 26(1), 17-44.
- Oosten, J., Laugrand, F., & Rasing, W. (Eds.). (1999). *Interviewing Inuit Elders: Perspectives on Traditional Law*, Vol. 2. Iqaluit: Nunavut Arctic College.
- Pauktuutit – Inuit Woman of Canada. (2006). *The Inuit Way – a guide to Inuit culture*. Nunavut: Canada.
- Pedersen, C. P., & Bjerregaard, P. (2013). *Det svære ungdomsliv. Unges Trivsel i Grønland 2011 - en undersøgelse om de ældste folkeskoleelever*. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Pickett, K. E., & Wilkinson, R. G. (2007). Child wellbeing and income inequality in rich societies: ecological cross sectional study. *British Medical Journal*, 335(7629), 1080.
- Politiet i Grønland. (2014). Årsstatistik 2014. Grønlands Politi. <https://www.politi.dk/NR/rdonlyres/E9D90273-5C70-4092-84F9-FD7726A5EB47/0/Årsstatistik2014.pdf>
- Rastin, C. J., & Johnson, S. L. (u.å.). *Inuit sexual offenders: Victim, offence and recidivism characteristics*. http://www.csc-scc.gc.ca/research/forum/e143/143n_e.pdf
- Resultatkontrakt 2014. (2014). Kriminalforsorgen i Grønland. [http://www.kriminalforsorgen.gl/Portals/0/Dokumenter/Publikationer/Resultatkontrakt,%202014%20-%20Gr%C3%B8nland%20\(endelig\).pdf](http://www.kriminalforsorgen.gl/Portals/0/Dokumenter/Publikationer/Resultatkontrakt,%202014%20-%20Gr%C3%B8nland%20(endelig).pdf)
- SCCJR. (2012) – The Scottish Centre for Crime & Justice Research. *Reducing Reoffending: Review of Selected Countries*. Final Report for Audit Scotland.
- Seltzer, A., & Langford, A. (1984). Forensic psychiatric assessments in the northwest territories. *The Canadian Journal of Psychiatry / La Revue Canadienne De Psychiatrie*, 29(8), 665-668.
- Stern, P. R. (1999). Learning to Be Smart: An Exploration of the Culture of Intelligence in a Canadian Inuit Community. *American Anthropologist*, 101(3), 502–514.
- Sternhagen Nielsen, A. B., & Bjerregaard, P. (2011). *Sygdom og sundhedsvæsen - befolkningsundersøgelsen i Grønland 2005-2009*. København: Statens Institut for Folkesundhed.
- Stevenson, L. (2012). The psychic life of biopolitics: Survival, cooperation, and inuit community. *American Ethnologist*, 39(3), 592-613.
- Thibeault, R. (2002). Fostering Healing Through Occupation: The Case of the Canadian Inuit. *Journal of Occupational Science*, 9(3), 153-158.
- Ulturgasheva, O., Rasmus, S., Wexler, L., Nystad, K., & Kral, M. (2014). Arctic indigenous youth resilience and vulnerability: Comparative analysis of adolescent experiences across five circumpolar communities. *Transcultural Psychiatry*, 51(5), 735–756.
- Van Wagner, V., Epoo, B., Nastapoka, J., & Harney, E. (2007). Reclaiming Birth, Health, and Community: Midwifery in the Inuit Villages of Nunavik, Canada. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 52(4), 384-391.

- Walsh, S. D., Molcho, M., Craig, W., Harel-Fisch, Y., Huynh, Q., Kukaswadia, A., & Pickett, W. (2013). Physical and emotional health problems experienced by youth engaged in physical fighting and weapon carrying. *PLoS ONE*, 8(2). doi:http://dx.doi.org/10.1371/journal.pone.0056403
- Wattar, L., Fanous, S., & Berliner, P. (2010). Unges liv og muligheder: deltagende aktionsforskning i Paamiut. *Psyke & Logos*, 31(1), 267-290.
- Wattar, L., Fanous, S., & Berliner, P. (2012). Challenges of youth participation in participatory action research. - Methodological considerations of the Paamiut Youth Voice Research Project. *International Journal of Action Research*, 8(2), 185-211.
- Weerman, F. M., & Hoeve, M. (2013). Peers and delinquency among girls and boys: Are sex differences in delinquency explained by peer factors? *European Journal of Criminology*, 9(3), 228-244.
- Wilkinson, R. G., Kawachi, I., & Kennedy, B. P. (1998). Mortality, the social environment, crime and violence. *Sociology of Health & Illness*, 20(5), 578-597.